

# ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРУ ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ПРИКАРПАТСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

УДК 341.322.5:341.45]:001.8

**Сергій АДАМОВИЧ**

доктор історичних наук, професор,  
завідувач кафедри теорії  
та історії держави і права,  
Прикарпатський національний університет  
імені Василя Стефаника  
(м. Івано-Франківськ, Україна),  
e-mail: sergey.adamovych@pnu.edu.ua  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4236-741X>

**Анотація.** Метою дослідження є аналіз діяльності Центру документування та дослідження воєнних злочинів у справі фіксації свідчень про російські воєнні злочини, злочини проти людяності й геноцид. Автор статті користується аналітичним методом для аналізу публікацій у засобах масової інформації, звітів правозахисних організацій; методом інтерв'ювання внутрішньо переміщених осіб; історичним методом для аналізу діяльності структури.

За час існування Центру вдалося записати понад 1110 свідчень про російські злочини після початку широкомасштабної агресії Росії в лютому 2022 р. За підтримки коаліції громадських організацій «Україна. П'ята ранку» волонтери структури комунікували з потерпілими від злочинів російської агресії в центрах їх тимчасового перебування, надавали правову допомогу, зібрані свідчення вносили в базу даних – «I-doc». Зазначимо також, що активісти ініціативи готували аналітичні матеріали, додавали інформацію з відкритих джерел в «Українські архіви Мнемоніки», провели три міжнародні науково-практичні конференції «Російські воєнні злочини – від документування до покарання» та опублікували матеріали виступів доповідачів.

**Ключові слова:** Центр документування та дослідження воєнних злочинів, воєнні злочини, геноцид, злочини проти людяності, документування, внутрішньо переміщені особи, Поступовий гурт франківців.

Неспровокована й жорстока військова агресія Російської Федерації щодо України є унікальною для XXI ст. В останні десятиліття збройні конфлікти у світі значною мірою мають внутрішній характер, міждержавні військові

протистояння є боротьбою за ресурси, частина сутичок – це прояви діяльності терористичних угруповань. Натомість російська військова агресія в Україні є абсолютно архаїчною війною імперії проти своєї колишньої колонії.

Жорстокість ведення війни зі сторони росіян обумовлена тим, що поразка Російської Федерації в цій війні буде екзистенційною поразкою останньої імперії Європи і наступним її розпадом на окремі національні держави. Російські війська масово вчиняють воєнні злочини, а заяви найвищого державного керівництва РФ є свідченням того, що державна політика цієї країни здійснюється з наміром знищити повністю або частково українців як націю, тобто підпадають під визначення геноциду [1, с. 5–6].

У зв'язку з цим після початку широкомасштабного вторгнення російських військ у лютому 2022 р. виникла гостра потреба документувати порушення правил і звичаїв ведення війни росіянами, щоб притягнути до відповідальності винних у воєнних злочинах та геноциді в Україні.

Відзначмо, що в Івано-Франківську область прибула велика кількість внутрішньо переміщених осіб, які були очевидцями / свідками воєнних злочинів. Значна частина з них використовувала область як транзитну для виїзду за кордон, і цінні свідчення могли бути втрачені. Саме тому волонтери Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника спільно із громадською організацією «Поступовий гурт франківців» 11 березня 2022 р. розпочали документування свідчень про воєнні злочини та порушення прав людини [3]. Водночас «Поступовий гурт франківців» став частиною коаліції громадських організацій «Україна. П'ята ранку / Ukraine 5 AM Coalition», які займаються такою самою діяльністю та надавали методичну й матеріальну підтримку франківським активістам [9].

Правники та майбутні юристи комунікували з потерпілими, свідками злочинів російської агресії в центрах їх тимчасового перебування, центрах реєстрації внутрішньо переміщених осіб і центрах надання адміністративних послуг в Івано-Франківську та інших містах області. Після переведення процесу оформлення допомог внутрішньо переміщеним особам у цифровий формат Центр розпочав виїзди в шелтери, де компактно проживали біженці.

Під час документування волонтери застосовували напрацьовані механізми фіксації і нотували, зокрема, дані про пошкодження об'єктів цивільної інфраструктури; наявність уламків боеприпасів у межах населеного пункту; факти поранень / загибелі цивільних осіб унаслідок застосування зброї окупантом; розташування та використання військової техніки в житлових кварталах міста; пошкодження медичного транспорту, лікарень, обладнання; пошкодження / знищення культових споруд; факти фізичного насилля, позбавлення волі цивільного населення окупантом; захоплення майна, пограбування окупаційними силами; зґвалтування або примушування до вступу в сексуальний зв'язок;

відмову чи позбавлення доступу до медичної допомоги. Усі задокументовані матеріали на початковому етапі передавалися прокурорам Офісу Генерального Прокурора відповідно до узгодженої процедури згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України. Крім того, представники Навчально-наукового юридичного інституту долучалися до дистанційних навчальних засідань з канцелярією Прокурора Міжнародного кримінального суду [7].

Завдяки підтримці в рамках проекту «Термінова підтримка ЄС для громадянського суспільства», що впроваджувалася ICAP «Єднання» за фінансової підтримки Європейського Союзу, волонтери отримали можливість придбати для роботи комп'ютерну оргтехніку, відеокамери, диктофони [4]. Водночас було розроблено інформаційні буклети про процедуру надання статусу внутрішньо переміщеної особи й отримання грошової допомоги ВПО від держави та міжнародних організацій [10].

На базі напрацювань волонтерської ініціативи 23 серпня 2022 р. в Навчально-науковому юридичному інституті Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника запрацював Центр документування та дослідження воєнних злочинів (далі – Центр) [5]. Він був створений для збору й передачі інформації, пов'язаної з воєнними злочинами та порушеннями прав людини, компетентним державним органам і коаліції громадських організацій «Ukraine.5am»; інформування суспільства щодо кричущих випадків воєнних злочинів та порушень прав людини; безоплатної правової допомоги переселенцям, які постраждали внаслідок війни; наукових досліджень воєнних злочинів рашистів [2].

Зазначимо, що унікальність роботи Центру полягає в кумулятивному ефекті від співпраці університетського середовища із громадським сектором; поєднанні збору свідчень про воєнні злочини з гуманітарною і правовою допомогою, яка надається внутрішньо переміщеним особам.

За підтримки коаліції громадських організацій «Україна. П'ята ранку / Ukraine 5 AM Coalition» волонтерами Центру зафіксовано понад 1100 свідчень очевидців воєнних злочинів росіян, сформовано значну колекцію унікальних фото- й відеофайлів. Зібрані матеріали вносили у спільну базу Ukraine 5 AM Coalition – «I-doc».

Волонтери Центру здійснили опитування в шелтерах для ВПО в 31 населеному пункті Івано-Франківської, Львівської, Чернівецької, Тернопільської областей. Була налагоджена співпраця зі структурами, де здійснювалася підтримка внутрішньо переміщених осіб, – хабом «Я-Херсон», Благодійним фондом «Карітас УГКЦ», Благодійним фондом «Рокада», центром «Я-Маріуполь». За підтримки цих організацій відбувалися записи свідчень ВПО [6, с. 127].

Відрадно, що більшість документаторів Центру є студентами Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника, які в подальшому виявили бажання поглибити свої знання з міжнародного гуманітарного права й вибрали для вивчення навчальну дисципліну «Права людини і збройний конфлікт» [11].

Зазначимо також, що, крім фіксування свідчень жертв російського терору, активісти ініціативи працювали над підготовкою серії аналітичних матеріалів; вели роботу з відкритими джерелами та вносили зібрані дані в «Українські архіви Мнемоніки».

Протягом 2022–2025 рр. з ініціативи Центру відбулися три міжнародні науково-практичні конференції «Російські війнні злочини – від документування до покарання», під час яких обговорювалися проблеми документування злочинів росіян, війнні злочини та злочини проти людяності, що були скоєні збройними силами московського царства, Російської імперії, СРСР та РФ; війна Росії проти України як геноцид українського народу; перспективи покарання громадян Російської Федерації за війнні злочини в Україні; правова політика в умовах агресії Росії. Тези доповідей на конференції опубліковані у випусках міжнародного наукового журналу «Law & Society» [8; 12].

Отже, діяльність Центру документування та дослідження війнних злочинів сприяє формуванню бази свідчень про війнні злочини, злочини проти людяності та геноцид і дозволить у майбутньому притягнути до відповідальності винних у злочинах російських військових та державних службовців. Крім того, зібрані свідчення жертв російських злочинів будуть використані для забезпечення прав постраждалих та запобігання повторенню злочинів у майбутньому. Діяльність Центру й подібних громадських ініціатив доповнює роботу правоохоронних структур та інших державних організацій у справі відновлення справедливості після масштабних порушень прав людини внаслідок агресії РФ.

#### СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Адамович С. Притягнення до відповідальності вищого військового і політичного керівництва росії за геноцид проти українців. *Law & Society*. 2022. № 6. С. 3–10.
2. Адамович С. Про геноцид проти українців мріє не лише путін, а й кожен російський солдат, що ступив на нашу землю. URL : [https://galychyna.if.ua/analytic/vid-dokumentuvannya-do-pokarannya-sergiy-adamovich-pro-genotsid-proti-ukrayintsiv-mriye-ne-lishe-putin-a-y-kozhenn-rosiyskiy-soldat-shho-stupiv-na-nashu-zemlyu/?fbclid=IwAR11epCg-2NO7Q-Zvh9830bF6rlQCtRy\\_ykGnOVzcPUjFDWtKh7dHzYO4As](https://galychyna.if.ua/analytic/vid-dokumentuvannya-do-pokarannya-sergiy-adamovich-pro-genotsid-proti-ukrayintsiv-mriye-ne-lishe-putin-a-y-kozhenn-rosiyskiy-soldat-shho-stupiv-na-nashu-zemlyu/?fbclid=IwAR11epCg-2NO7Q-Zvh9830bF6rlQCtRy_ykGnOVzcPUjFDWtKh7dHzYO4As) (дата звернення 10.05.2025).
3. Документування війнних злочинів. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=8SoyBLNtHT8&feature=share&fbclid=IwAR13uOlhQXV4p-IhN6k7CXk17B4Xik7xb9Ixx2mLWLSJSXqvMA2ttGRowuk> (дата звернення 11.05.2025).
4. За фінансової підтримки Європейського Союзу Навчально-науковий юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника отримує обладнання для документування рашистських війнних злочинів. URL : <https://law.pnu.edu.ua/2022/07/26/%d0%b7%d0%b0->

- %d1%84%d1%96%d0%bd%d0%b0%d0%bd%d1%81%d0%be%d0%b2%d0%be%d1%97-%d0%bf%d1%96%d0%b4%d1%82%d1%80%d0%b8%d0%bc%d0%ba%d0%b8-%d1%94%d0%b2%d1%80%d0%be%d0%bf%d0%b5%d0%b9%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%be/ (дата звернення 10.05.2025).
5. Костинюк О. «Крапля до краплі – океан справедливості»: у Франківську відкрили Центр документування і дослідження воєнних злочинів. URL : [https://galka.if.ua/kraplia-do-krapli-ocean-spravedlyvosti-u-frankivsku-vidkryly-tsentr-dokumentuvannia-i-doslidzhennia-voiennykh-zlochyniv-foto/?fbclid=IwAR2W-m7qR9b5JfDV056jiY-7bpcK6v3E6rNMneqCG1BzV\\_JfOlXqUcV5fGE](https://galka.if.ua/kraplia-do-krapli-ocean-spravedlyvosti-u-frankivsku-vidkryly-tsentr-dokumentuvannia-i-doslidzhennia-voiennykh-zlochyniv-foto/?fbclid=IwAR2W-m7qR9b5JfDV056jiY-7bpcK6v3E6rNMneqCG1BzV_JfOlXqUcV5fGE) (дата звернення 10.05.2025).
  6. Мадрига Т. Б. Єдності сила. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2025. 456 с.
  7. Майбутні юристи задокументували свідчення більше сотні постраждалих від російських окупантів. URL : <https://pnu.edu.ua/blog/2022/04/14/37829/?fbclid=IwAR3jTS7muhbFAOBSJ9hiUtigIjySPIsj86qa3xD5WWtnXln3A0OAfru0FmQ> (дата звернення 10.05.2025).
  8. Науково-практична конференція «Російські воєнні злочини – від документування до покарання». URL : <https://pnu.edu.ua/blog/2022/12/05/43589/> (дата звернення 10.05.2025).
  9. Парипа П. Свідчення для міжнародного трибуналу. *Франківська газета*. 16 березня. 2023. Ч. 3. С. 1.
  10. Підвищуємо правову обізнаність внутрішньо переміщених осіб! URL : <https://law.pnu.edu.ua/2023/03/01/pidvyshchuiemo-pravovu-obiznanist-vnutrishno-peremishchenykh-osib/> (дата звернення 10.05.2025).
  11. Романська О. «Треба судити за геноцид». Викладачі й студенти ПНУ вже три роки документують злочини росії. URL : <https://report.if.ua/statti/treba-sudyty-za-genocyd-vykladachi-j-studenty-pnu-vzhe-try-roky-dokumentuyut-zlochyny-rosiyi/> (дата звернення 10.05.2025).
  12. II науково-практична конференція «Російські воєнні злочини – від документування до покарання». URL : [https://pnu.edu.ua/blog/2024/02/23/54181/?fbclid=IwAR3SBcl5Crgc\\_uHXXC-ZH\\_tOHqzRuBZgKqIv2j8NwGSlITneoQtvK4\\_I9yg](https://pnu.edu.ua/blog/2024/02/23/54181/?fbclid=IwAR3SBcl5Crgc_uHXXC-ZH_tOHqzRuBZgKqIv2j8NwGSlITneoQtvK4_I9yg) (дата звернення 11.05.2025).

**Sergii ADAMOVYCH**

Doctor of Historical sciences, Professor,

Head of the Department of Theory

and History of State and Law,

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine),

e-mail: [sergey.adamovych@pnu.edu.ua](mailto:sergey.adamovych@pnu.edu.ua)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4236-741X>

**ACTIVITIES OF THE CENTER FOR DOCUMENTATION  
AND RESEARCH OF WAR CRIMES  
AT VASYL STEFANYK PRECARPATHIAN NATIONAL UNIVERSITY**

**Abstract.** The aim of this research is to analyze the activities of the Center for Documentation and Research of War Crimes in documenting testimonies of russian war crimes,

crimes against humanity, and acts of genocide. The author employs an analytical method to study media publications and reports by human rights organizations; an interview method to collect testimonies from internally displaced persons; and a historical method to analyze the development of the Center's work.

Since its establishment, the Center has recorded over 1,110 testimonies of russian crimes committed after the full-scale invasion of Ukraine by the russian Federation in February 2022. With the support of the coalition of civic organizations Ukraine. 5 a.m., volunteers of the Center engaged with victims of russian aggression at temporary accommodation facilities, provided legal assistance, and entered collected testimonies into the "I-doc" database. It is worth noting that the initiative's activists also prepared analytical materials, entered information from open sources into the Ukrainian Archives of Mnemonics, organized three international scientific and practical conferences titled "Russian War Crimes – From Documentation to Justice", and published the proceedings of the conference speakers.

**Keywords:** Center for Documentation and Research of War Crimes, war crimes, genocide, crimes against humanity, documentation, internally displaced persons, Postupovyi Hurt of Frankivtsiv.